Dat baghijnken van Parijs

editie C.G.N. de Vooys en C. Kruyskamp

bron
C.G.N. de Vooys en C. Kruyskamp (ed.), *Dat baghijnken van Parijs*. Brill, Leiden 1954

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_bag001bagh01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m.

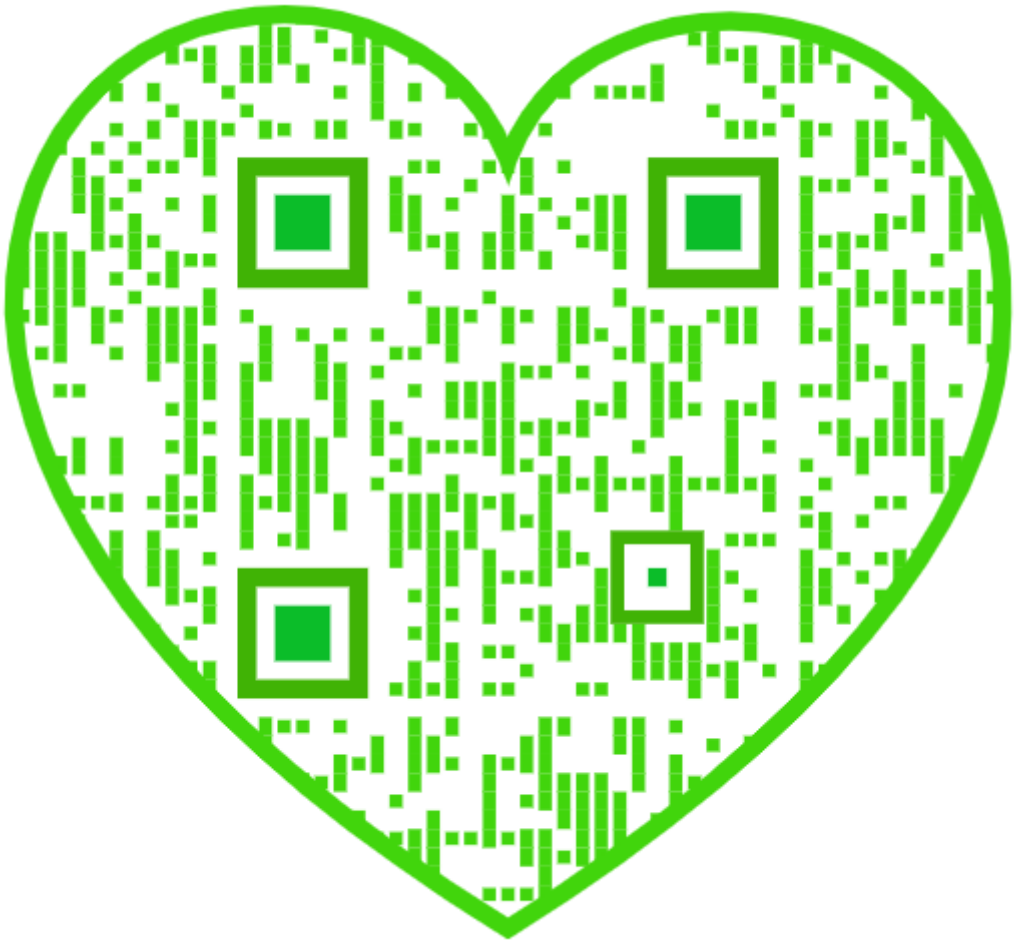

Voorbericht

Een in de nalatenschap van Dr. Tinbergen gevonden afschrift van deze tekst gaf Prof. De Vooys het plan in tot een uitgave in de reeks Volksboeken van de Maatschappij. Hij schreef een inleiding, de meeste van de verklarende aantekeningen, en stelde de lijst van varianten uit de C-tekst op. De overige bijlagen en de verzorging van de tekst zijn van de tweede bewerker. Na een lange onderbreking wordt hiermede de reeks Volksboeken voortgezet; de uitgevers hopen dat de belangstelling voldoende zal zijn om nog meerdere delen te kunnen laten volgen.

Baghyken van
parys

Inleiding

In 1853 vond J. van Vloten op de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag ‘een 12° boekje zonder naam van drukker of jaartal’ met het uitvoerige gedicht over een ‘baghynken van Parys’, dat hij belangrijk genoeg achtte voor een uitgave: ‘Het innig geloof, de vaste overtuiging, het onwankelbaar besluit der “maget ionc die Iesum had uitvercoren”, en, in spijt van al de verlokkingen der wereld en des rijkdoms, de tranen en gebeden harer moeder en verwanten, hem niet verlaten wou, treffen in de ongekunstelde, maar roerend eenvoudige voorstelling van den middeleeuwsen dichter, door hare innemende bevalligheid, en maken het beeld dat deze ons schetste, tot een waardig wederpaar van het “kristelijke, teedere en bevallige” Sultans-Dochtertje’[1]. Hij liet dus de gehele tekst met een korte inleiding afdrukken in de *Algemeene Konst- en Letterbode* van dit jaar (deel II, blz. 50-55).

Zeven jaar later bezorgde C.P. Serrure van dezelfde tekst een uitgave in een zeer beperkte oplage in de reeks van de *Vlaemsche Bibliophielen* (Gent 1860), maar nu naar een volksboek, te Antwerpen in 1605 gedrukt bij Hieronymus Verdussen, als unicum zijn eigendom. Daarnaast bezat hij een even zeldzame, ongedateerde druk, uit dezelfde tijd (Antwerpen, bij Paulus Stroobant). Van de laatste geeft. Serrure de varianten (blz. 33-35); de uitgave van Van Vloten was hem bekend, maar een vergelijking achtte hij onnodig, waarschijnlijk omdat hij veronderstelde dat deze een jonge, weinig belangrijke tekst vertegenwoordigde.

1 Voor de bibliografische beschrijving zie Bijlage I.

Hoewel het boekje dus reeds tweemaal is uitgegeven, is er buiten enkele vakboeken nog weinig aandacht aan geschonken, in tegenstelling tot het exempel van de Soudaensdochter, waarvan het een pendant vormt. Knuttel, die in zijn proefschrift over het Geestelijk Lied een parallel trekt tussen het Soudaensdochterken en ‘Een goet man had een dochterkijn’ (blz. 173-176), had alle aanleiding het ter sprake te brengen, doch zwijgt er over. Kalff daarentegen spreekt in het eerste deel van zijn *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, in hetzelfde jaar verschenen, met veel waardering over het gedicht (blz. 460, 465; aant. blz. 506), waarvan hij de oorsprong nog in de 14de eeuw zoekt. Te Winkel vermeldt het nergens. Pas Van Mierlo, in de *Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden*, deel II, blz. 195/6, wijdt er een wat uitvoeriger beschouwing aan. Voor de conceptie van het gedicht heeft hij grote bewondering: ‘In zijn grootschen eenvoud, wars van alle versiering, gaat het volledig in het geestelijke op en bereikt op die wijze momenten van intense schoonheid, in de ééne groote stemming, het ééne machtige gevoel, hier de alles overwinnende geestelijke liefde, waaruit het geboren is en waardoor het gedragen wordt.’ Over de ‘heterodoxe strekking’ (quietisme!) toont hij zich echter ietwat verontrust, en hij meent dat ‘taal en vers veel te wenschen over laten’.

De eerste vraag is nu: hoe staat het met de betrouwbaarheïd van de overgeleverde tekst? Doordat Serrure deze voor zijn uitgave splitste in 123 vierregelige strofen, bemerkte hij de leemten in een zevental strofen en enige onjuiste rijmen: de ontbrekende regels vulde hij met stippels aan. De opgegeven varianten uit het tweede exemplaar leverden maar één tekstverbetering van belang op: in strofe 21 staat

> Nu claghe ick Gode mijn leven (l. liden) groot
> Ende *prijsen* herten toren

waar de variant heeft: Ende *mijnder* herten toren.

Had Serrure geweten dat Van Vlotens tekst ruim een eeuw vroeger gedrukt was, dan zou hij stellig niet verzuimd hebben die te raadplegen. Bovendien zou hij dan opgemerkt hebben dat de incunabeltekst op allerlei plaatsen betere lezingen had en zinstorende fouten miste. Enkele voorbeelden zijn: *op miner telden* (A. vs. 63: *op minen telder wit*); *vroet* (A. vs. 78: *woet*); *min lief* (A. vs. 102: *mijn lijf*); *Perlen* (A. vs 419: *Pellen*).

Toen ik een nauwkeurig afschrift van de incunabel, door wijlen Dr. D.C. Tinbergen vervaardigd (waardoor voor het eerst mijn aandacht op dit gedicht werd gericht) collationeerde met Serrure's tekst, en alle varianten aantekende, kreeg ik de indruk dat de jongere volksboeken geen enkele aanwijzing bevatten dat ze teruggaan op een oude overlevering, en dus voor een mogelijke reconstructie waarde zouden hebben. Daarom is er m.i. geen reden onze uitgave te belasten met een volledige vermelding van alle varianten in de jongere Antwerpse volksboekteksten. Wie er om een of andere reden belang in stelt, kan ze naslaan in Serrure's uitgave. Het zijn bijna alle slordigheden van de latere drukkers[1]. Wie intussen gehoopt had in de incunabel een autentieke tekst te vinden, of een betrouwbare weergave van een goed handschrift, zonder uitgevallen of misplaatste verzen, zal teleurgesteld worden. De leemten blijken dus al oud te zijn. De mogelijkheid dat er een oudere en betere druk bestaan heeft, is niet uitgesloten, maar waarschijnlijker is dat de drukker de beschikking gehad heeft over een handschrift dat als afschrift niet nauwkeurig met het origineel overeenkwam. De mogelijkheid bestaat dat de in Duitsland ontstane bewerkingen, die op een Nederlands origineel teruggaan, oude lezingen bewaard hebben, die tot zuivering en aanvulling van de incunabeltekst konden

1 Om de aard van deze varianten te doen kennen, hebben wij de voornaamste er van, volgens Serrure's uitgave, in een Bijlage opgenomen.

bijdragen. Er is een Middelfrankische bewerking bekend, waarvan de oudste druk in 1505 te Keulen verschenen is, bij Heinrich von Neusz, gevolgd door een tweede, Keuls-Akense, gedateerd 1510. Deze drukker heeft blijkbaar een Nederlands voorbeeld gehad. Onafhankelijk van de Keulse tekst werd de tekst in het Nederduits omgezet. Daarvan zijn nog vier handschriften bewaard: een geschreven in het Hamburgse begijnhof, een in het Oldenburger Bedeboek (15de eeuw) en nog twee uit de 15de eeuw, bewaard in de Lübeckse stadsbibliotheek. Een poging om uit alle gegevens een kritische tekst samen te stellen werd gedaan door R. Segebrecht in een Hamburgs proefschrift van 1921, getiteld *Von dem Beginchen von Paris. Vergleichung der überlieferten Fassungen und Herstellung eines kritischen Textes*[1)]. Dat de Nederrijnse tekst al in een bundel *Geistliche Gedichte des 14. und 15. Jhs. vom Niederrhein* (1854) door O. Schade gepubliceerd was, werd reeds in de uitgave van Serrure opgemerkt, al onthield deze zich van een nauwkeurige vergelijking. Wij hebben de lezingen van deze tekst die tot verbetering van de Middelnederlandse konden bijdragen in een bijlage vermeld. Opmerkelijk is ook dat J. Wolff in 1933 een uitvoerig artikel, met volledige gegevens over alle teksten en publicaties samenstelde, dat opgenomen werd in Wolfgang Stammlers *Verfasserlexikon (Die Deutsche Literatur des Mittelalters)*, I, blz. 183.

In onze uitgave hebben wij in hoofdzaak de tekst naar het exemplaar van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag getrouw weergegeven. Voor het gemak van de lezer zijn echter de bekende afkortingen opgelost - door cursieve druk aangegeven - terwijl de *u* en *v* volgens de hedendaagse spelling onderscheiden zijn. Ook hebben wij een geregelde interpunctie aangebracht; in

1) Deze dissertatie is niet gedrukt; zij bestaat alleen in machineschrift en was ons niet toegankelijk.

de oorspronkelijke tekst staan slechts enige zeer schaarse punten op geheel willekeurige plaatsen. De oorspronkelijke vierregelige strofen, in de druk doorlopend gezet, zijn evenals in Serrure's uitgave van elkaar gescheiden. Bij die splitsing ontstaan soms groepen van meer dan vier verzen, die niet met stelligheid verder te verdelen zijn, en ook groepen van twee verzen, waaraan twee bijbehorende ontbreken. Daardoor blijkt des te duidelijker dat de drukker van de incunabel òf slordig te werk gegaan is, òf dat zijn voorbeeld een reeds onnauwkeurig handschrift, eventueel afschrift van een originele tekst geweest is. Dat het rijm niet altijd in orde is, kan te wijten zijn aan de onervarenheid van de oorspronkelijke dichter, die zich zelf ook niet overal houdt aan hetzelfde rijmschema (gewoonlijk abcb, na vs 397 soms abac).

In enige gevallen meenden wij in onze overigens diplomatisch uitgegeven tekst verbeteringen te mogen aanbrengen, nl. waar klaarblijkelijke drukfouten zinstorend werkten, of een verdwaald vers - blijkens het rijmschema - op zijn plaats gebracht moest worden. Deze verbeteringen zijn in Bijlage II verantwoord. Voor een streng-kritische uitgave achtten wij de gegevens onvoldoende en van ingrijpende emendaties hebben wij ons dus onthouden. Met het oog op lezers die met het Middelnederlandse taalgebruik te weinig, of niet vertrouwd zijn, plaatsten wij een aantal verklaringen van verouderde woorden onder de tekst.

Een belangrijke vraag is nu: hebben we hier een strofisch gedicht of een lied voor ons? Men behoeft niet lang te aarzelen om typische karaktertrekken van het volkslied op te merken; al dadelijk de dialoogvorm met de herhaalde aanspraak: ‘Lieve moeder mijn! Lieve dochter mijn! Ay dochter, Ay moeder’ enz. In de derde strofe de bekende regel: ‘Sy ginck voor haer moeder staen’, terwijl ook de 38ste strofe bekende klanken laat horen:

Die dochter keerde haer omme
Ende ghinck al te hant
Totten Baghijnkens hove
Daer sy de meestersse vant.

Ook de herhalingen, bij wijze van refrein, die voor het volkslied kenmerkend zijn, ontbreken niet, b.v. in strofe 102 e.v.: 'Hy is een coninck ende heer Ende alle dinck is sijn'. De onderstelling is dus niet gewaagd dat dit lied op een bekende wijs gezongen is. Zou het ook niet mogelijk zijn dat het uit de volksmond opgetekend is, hetzij door de drukker zelf, of door een liefhebber, die het tot zijn beschikking stelde? Wellicht zou daaraan toe te schrijven zijn dat er leemten in de tekst ontstonden, waar het geheugen de zanger in de steek liet. Bij een zo lang gerekt lied lijkt mij dat niet onmogelijk. Het zou intussen ook een uitbreiding kunnen zijn van een ouder beknopter lied. Juist bij de mondelinge overlevering van het volkslied is een dergelijk 'aanbreien' een bekend verschijnsel.

Intussen, zulke gissingen moeten, hoe jammer ook, onvruchtbaar blijven zonder verdere gegevens. In de overgeleverde vorm is het *Baghynken van Parys* stellig geen meesterstuk[1], maar als nog weinig bekende variant van het 'bruiloftsmotief' - om met Van Mierlo te spreken - als proeve van volksletterkunde, mag het niet zo zeer in het vergeetboek raken als tot nu toe het geval is geweest.

Utrecht, Febr. 1953

C.G.N. DE VOOYS

1 W. Stammler noemt het evenwel niet geheel ten onrechte 'das Kleinod der niederdeutschen Legendenpoesie' (*Nene Jahrbücher f. kl. Alt*. 1920, 121).

[Dat baghijnken van Parijs]

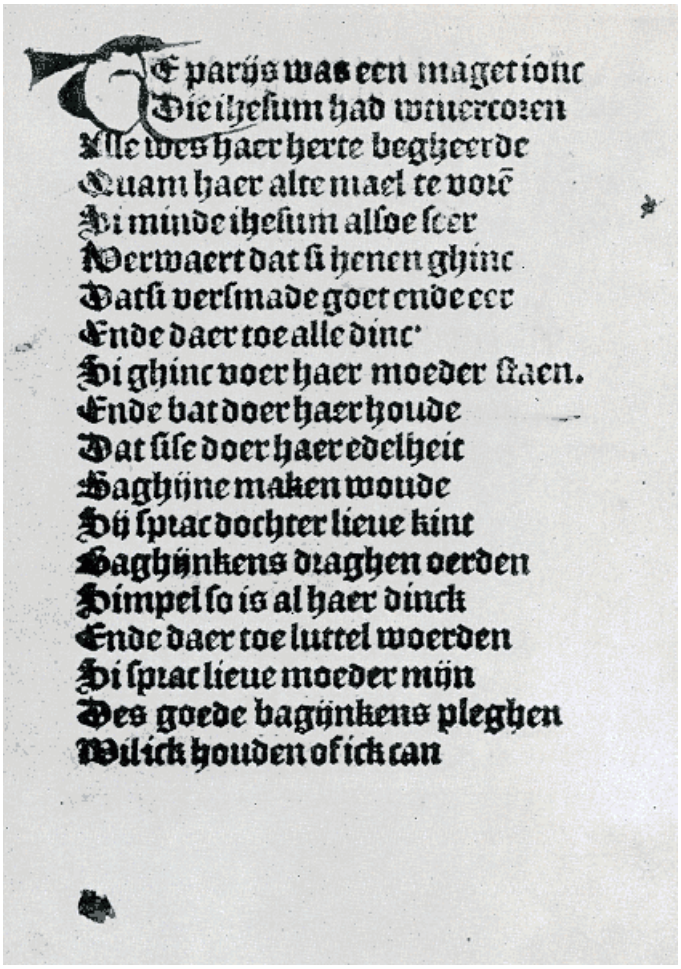

TE parijs was een maget ionc
Die ihesum had wtuercoren
Alle des haer herte begheerde
Quam haer alre mael te voē
Si minde ihesum alsoe seer
Derwaert dat si henen ghinc
Dat si verslmade goet ende eer
Ende daer toe alle dinc'
Si ghinc voer haer moeder staen.
Ende bat doer haer houde
Dat sise doer haer edelheit
Baghijne maken woude
Si sprac dochter lieue kint
Baghijnkens draghen oerden
Simpel so is al haer dinck
Ende daer toe luttel woerden
Si sprac lieue moeder mijn
Des goede baghijnkens pleghen
Wilick houden of ick can

+Te parijs was een maget ionc
Die ihesum had uutvercoren.
Alle wes haer herte begheerde
Quam haer alte mael te vore*n*.[4]

Si minde ihesum alsoe seer
Werwaert dat si henen ghinc,
Datsi versmade goet ende eer
Ende daer toe alle dinc.

Si ghinc voer haer moeder staen
Ende bat doer haer houde,[10]
Dat sise doer haer edelheit
Baghijne maken woude.

Sij sprac: dochter lieve kint,
Baghijnkens draghen oerden;[14]
Simpel so is al haer dinck
Ende daer toe luttel woerden.

Si sprac: lieve moeder mijn,
Des goede baghijnkens pleghen
Wil ick houden of ick can[19]
+En*de* gaerne ghehoersaem wesen.

+[a i v^{o}]

+[a ij r^{o}]

4 *quam haer te voren,* viel haar ten deel; was tot haar beschikking.
10 *doer haer houde,* met een beroep op of ter wille van de liefde voor haar.
14 *draghen oerden,* volgen een (klooster)regel; vgl. vs. 165.
19 *of,* als, voor zover.

Si seide: lieve dochter mijn,
Also ghinc an mine rouwe.[22]
Ghi sijt van have also rijck,
Ghi moecht wel sijn een vrouwe.[24]

Moeder, sprac si, moeder mijn,
Waer sijn si ghevaren
Die van have*n* waren rijck
En*de* schone vrouwen waren?

Si ligghen inder aerden swert
Veel vulre dan een prye.[30]
Also langhe als ic leven kenne
En worde ic nimmermeer blie.

Ay dochter, wel lieve kint,
Hebdi dit voer oghen,
So en worde ic uwes ionghe lijfs[35]
Nimmermeer in hoghen.[36]

Ay moeder, ten is mensche soe wijs
Die weet tot enigher uren
[+]Hoe langhe hem sijn ionghe lijf
Op deser werelt sal ghedueren.

[+]]a ij v[o][

22 *also ghinc an mine rouwe,* dan zou voor mij een groot verdriet beginnen.
24 *vrouwe,* edelvrouw.
30 *prye,* kreng.
35 *lijf,* leven.
36 *in hoghen* (met genitief), verheugd over.

Wi sijn swacker dan een rijs
Dat buget met allen winden.
Wanneer dat coemt dye bitter doot,
Soe neemt die blijscap een eynde.

Nu gaet in u camer, lieve kint,
Doet om u smale syden
U cierheyt ende u schoone iuwelen[47]
Ende laet dese redene liden.[48]

Och moed*er*, der staet een spiegel bloot
In mij alsoe wyde ontdaen,[50]
Dat is die biterlike doot,
Die niemant en mach ontgaen.

Och lieve dochter, lieve kint,
Syet aen u rijcke maghen,
U grote ghoet, u schone lijf,
Ende oeck u ionghe daghen.

Moeder, des en doen ick niet,
[+]Ic wil sijn mijns liefs ghenoot.[58]
Mijn lief was arm gheboren [+][a iij r^{o}]
Ende ellendich totter doot.

47 *cierheyt*, opschik, sieraden.
48 *laet liden,* laat varen.
50 *ontdaen,* geopend, onbedekt.
58 *ghenoot,* gezel, kameraad.

Och mijn dochter, lieve kint,
Siet aen u ionghe iaren
Ende sit op minen telder wit,[63]
Wy sullen spelen varen.

Moeder des en doe ick niet,
Dat ware mi groot miskijef.[66]
Hi reet op eenen ezel bloot,
Mijn alder liefste lief.

Dochter, ick sal alle papen goet[69]
Doen bidde[n] voer uwe siele.
Laet ons te samen meyden ghaen[71]
Om bloemkijns in onsen prielen.[72]

Moeder, dat en doen ick niet.
Mijn lief versmade alle dinck.
Ic wil sijn weghen volghen nae
Die hi met sinen cruce ghinck

[+]Also iammerlic verladen.
In droefheit sijn herte woet;[78] [+][a iij v^{o}]
Die bloemen die onder hem sprong*en*
Dat was sijn heilighe bloet.

63 *sit,* stijg; *telder,* telganger, rijpaard.
66 *miskijef,* onheil, leed.
69 *papen,* priesters.
71 *meyden,* hypercorrect voor *meyen* = *hem vermeyen* (vgl. vs. 371), zich verlustigen.
72 *prielen,* lusthof (zie ook de aant. achterin).
78 *woet,* verl. tijd van *waden,* uitvloeien van bloed uit een wonde.

Och dochter, wildi een baghijn sijn,
Alsoe en moechdi nimmermeer
Van have of van goede
Vercrighen eenighe eer.

Moeder siet an den laster groot[85]
Die hadde mijn alderliefste lief:
Want daermen honden te ville*n* plach

Ende onreynicheit te pleghen,
Daer wort mijn alder liefste lief
An een cruce ghesleghen,

Dat hi oetmoedelic verdroech
Al om onsen wille.
Ene*n* rock men doer die wonden toech[93]
En*de* als een lam swech stille.

Nu siet in die camer lieve kint
[+]Die bedden schone en*de* wijt ontdaen,
Daer en mach gheen arm baghijn [+][a iiij r^{o}]
Tavont op slapen gaen.

Moeder ick draeghe een bedde bloot
En*de* mijn lief daer op ghestrect;
Sijn aderen ende schone leden[101]
Sijn al van een gherect.

85 *laster,* schande, vernedering.
93 *doer,* wsch. corrupt.
101 *aderen,* pezen.

Och dochter, als ghi baghijn sijt
Ende van haven also bloot,
Also en mach vrient of maech
U bistaen in uwer noot.

Moeder, mijn alder liefste lief
Hem en stont nyemant bi
Doemen hande*n* en*de* voete*n* doersloech
met plompe nagelen drie.

Sijn moeder gaf he*m* om een dokel[k]ijn,
Want si haer kint sach langen bloot
Dat quetste haer herte ende sin.

Mocht ick haer helpen draghen
+Haer droeflic lyden groot,
Soe had ick wel ghevaren
Ende comen inder enghelen choer.

+[a iiij v^{o}]

Nu neemt mijn slotelen, lieve kint,
Ende ontfanct den duren scat;[119]
Ten is keyser noch coninc so groot,
Hem en werdes te bat.[121]

Moeder dat en doe ick niet.
Ick draghe die slotel van die scat
Mijns liefs heren bloot,
Dats die spere daer longi*nus* mede stac
Ende mijns liefs herte ontsloet.

119 *duren,* kostbaren.
121 *hem en werdes te bat,* of hij zou zich er over verheugen.

Och dochter, ghi sijt van goede rijc
Ende van lichaem also schone,
Ghi moecht wel alle daghe
Spannen een vergulden croene.[130]

Moeder des en beghere ick niet,
Daer om [en] staet mi minen moet.[132]
Al om mi staet ghespannen
[+]Een scerpe doorne [hoet].[134]

[+][a v r^{o}]

Och dochter, lieve kint,
Gode claghe ick minen noot.
Mijn herte dat u so sere mynt,
Ick vrese het sal sterven die doot.

Moeder het moet sijn gheleden,
Wij twee wi moeten scheiden.
Bidt minen lieven vader[141]
Dat hi u herte set in vreden.

Die ioncfrou keerde haer om
Ende ghinck alte hant
Totten baghijnkens hove,
Daer si die meestersse vant.

Daer viel sij op haer knijen
Ende seide: ioncfrou [ic bidde u] doer oetmoet[148]
Dat ghi mi doer die minne van gode
Baghijnken maken doet.

130 *Spannen ... croene,* zich een krans of kroon op het hoofd zetten.
132 *moet,* begeerte.
134 *hoet,* krans (de tekst heeft *crone*).
141 *vader,* t.w. de hemelse vader.
148 *doer oetmoet,* met een beroep op uw goedertierenheid.

Die ioncfrou sprac: wel maghet clein
Ende seer ionc van daghen,
+Wildi wesen een baghijnken
Ende grauwe cleder draghen? +[a v v^{o}]

Si sprack: lieve meestersse fijn
Des goede baghijnen pleghen,
Dat wil ick houden of ic can,[157]
Ende gaerne ghehoersaem weesen.

So doet uwen roeden mantel of,
Al om die minne van gode.

Si viel neder op haer knyen,
Oetmoedelic dat sise boech,
Ende werp den roeden mantel
Ter aerden datse vloech.

Si deden haer oerden an,[165]
Men hinc haer om een dokelkijn;
Men sette haer haestelic
Een camer suster by,[168]

Die haer soude leren beden,
Nayen ende spinnen,
Hoe een arm baghijnken
+Haer broot soude moghen winne*n*
+[a vj r^{o}]

157 *of,* als.
165 *oerden, geestelijk* gewaad.
168 *camer suster,* zuster die de kamer met haar zou delen.

Vasten ende penitencie doen
Ende des morgens vro op staen
En*de* haer simpeliken houden
Ende vro ter kercken gaen.

Och, ihesus heeft mijn hert bevaen
So vast met sijnre minnen,
En can ter kercken niet ghegaen,
Ghenayen of ghespinnen.[179-180]

Gaet ter kercken, maghet ionck,[181]
Ende bidt den lieven vader;
Ghi sijt een arm baghijnken,
Dat hi u moet beraden.

Ioncfrou, in gode dat ic mi liet
Doen ic dit leven koes
Ende ic van mijn moeder schiet,
Ende lietse also troesteloes.

So gaet ter kercken, maghet ionck,
Bidt ihesum doer sine minne[190]
[+]Dat hi u na dit leven gheve
Der enghelen ghewinne. [+][a vj v^{o}]

Ioncfrou, ick ben van wille arm
Ende ick en begheere nyet.[194]
Ick was arm ende willeloes
Doen ick van minen moeder schiet.

179-180 *ghegaen, ghenayen, ghespinen*: het voorvoegsel *ghe*- drukt hier een mogelijkheid uit; vgl. *Mnl. W.* 2, 941.
181 Hier spreekt de ‘kamerzuster’.
190 *doer,* ter wille van.
194 *nyet,* niets.

So gaet ter kercken maghet ionck
Ende bidt [den soon] der maghet vry;
U moeder is in groter noot
Dat si haer troestersse sy.

Ioncfrou, in gode heb ick gheset
Algader minen moet.
Hy salt wel doen sonder mine bede,
Duncket hem wesen ghoet.

Ionckfrou, wildi ghehoersaem sijn,
Soe doet nae minen raet
Ende beghint te wercken ghoet
Ende hout baghinen staet.[208]

Die sondach is een goet beghin,
[+]Die maendach coemt hier by.
Beghint te wercken, magset ionck,
So suldi recht ghehoersaem sijn.

[+][a vij r[o]]

In maendach moet ick alden dach[213]
Met minen lieve ghaen;
Die tranen die hem ontrysen[215]
Die moet ick alte mael ontfaen.

Ic moet hem helpen draghen
Sijn weelick lyden groot,[218]
Daermen hem grote eere dede
Ende naemaels laster groot.[220]

208 *staet,* levenswijze.
213 *In,* een; in de zin van op, zoals nog thans in de spreektaal.
215 *ontrysen,* ontvallen.
218 *weelick,* smartelijk, droevig (vgl. vs. 293). In latere drukken vervangen door *deerlick*.
220 *laster,* smaad.

Gaet in dinxdaghe, maghet ionck,
Dat is een goet begin.
Hebdi eenen dach begonnen,
Hi brocht u den anderen in.

In dinxdach moet ick alden dach
Harde onledich wesen,
Want mijn lief en*de* die moeder sijn
Sijn in groter vresen,

+Wantsi weten alsoe wel
Den groten rou ende bitter doot
Die mijn alderliefste lief
Daer om liden moet.

Mocht icse voer hem liden
Ende ic daer voer mocht kyesen,
Waer hemel ende aerde mijn,
Ic woudet daer om verliesen.

Gaet in woensdaghe, maghet ionc,
Dat is een goet begin.
Hebdi enen dach begonnen,
Hi brocht den anderen in.

In woensdaghe moet ic alden dach
Harde onledich wesen
En*de* voer den valsche rechter staen,
Want iudas heeft doer felle nijt
Een [valsche] comenschap ghedaen.

+[a vij v^{o}]

Want hi heeft verraden ende vercoft
Dat puer onnosel bloet.[247]
[+]Het doet mijn herte soe wee
Dat icker om quelen moet.[249] [+][a viij r^{o}]

Gaet in donredaghe, maghet ionc,
Dat is een goet beghin.
Hebdi enen dach beghonnen,
Hi brocht den anderen in.

In donredaghe moet ic alden dach
Harde onledich sijn
Daer mijn alder liefste lief
Sijn bloet sal scencken voer wijn

Ende sijn soete lichaem
Tot eenre spisen gheven
Sinen lieven vrienden,
Dat si ewelick moeten leven.

Ic moet te oliveten gaen[262]
Met groter iammerheden,
Daer mijn alder liefste lief
Gaen sal in knyen ghebeden[265]

So iammerlic al wenende
[+]Ende bedroeft in sinen moet,
Dat hi van groter vresen
Sal sweeten water ende bloet. [+][a viij v^{o}]

247 *onnosel,* onschuldig.
249 *quelen,* in een treurige toestand verkeren; lijden.
262 *te oliveten,* op den olijfberg.
265 *Gaen in knyen ghebeden,* nederknielen om te bidden.

Viel dat bloet ter aerden,
Dat soude mi costen den sin:
Dat moet ick al te mael ontfaen
In mijn doeckelkijn.

Gaet in vridach, maghet ionc,
Dat is een alte goeden beghin.[275]
Hebdi enen dach beghonnen,
Hi brenghet den anderen in.

In vrydaghe moet ick alden dach
Al onder den cruce staen,
Daer mijn alder liefste lief
Aen hinc soe wyde ontdaen.[281]

Met minnender herten bleef hij doot,
Ende met sachten moede.
Die liefste moeder sijn
Worde nat van synen bloede.

[+]Met suchtender zielen bleef hi doot
Ende met tranenden oghen. [+][b i r^{o}]
Droeflic bonden si hem sijn oghen.[288]
Ick claghe mijn ewelick doghen.[289]

Met droever herten bleef si staen
Ende met roependen monde.
Sijn doerne croene doet mi so wee
Ende sijn weelic misweynde.[293]

275 *alte,* bijzonder.
281 *wyde ontdaen,* wijd uiteengestrekt.
288 dit vers is corrupt (zie Bijlage II).
289 *doghen,* lijden.
293 *misweynde,* onheil (de 17de-eeuwse druk heeft, om op *monde* te kunnen rijmen, het onbestaanbare woord *miswonde* gemaakt).

Met gherecten aderen hinc hy daer[294]
Ende met ghespannen armen.
Sijn iammerlic suchten doet mi wee
Ende oeck sijn weelick karmen.

Met bevender herten bleef hi doot
Ende met brekenden leden;
Handen ende voeten doerwont
Ende all sijn lieve leden.

En can volclaghen nimmermeer[302]
Sijn over welick eynde.
Sijnre liever moeder was soe wee
+Of haer dat herte weende.[305]

+[b i v^{o}]

Uut sijns herten gronde
Dat levende water vloet,
Vanden hoefde totten voeten,
Dat was sijn heilighe bloet.

Gaet in saterdaghe, maghet ionck,
Dat is een goet beghin.
Hebdi enen dach begonnen
Hi brocht den anderen in.

In saterdaghe moet ick alden dach
Harde onledich wesen,
Of ick die lieve moeder sijn
Setten mocht in vreden.

294 *aderen,* pezen.
302 *En* voor *ic en*; *volclaghen,* ten volle beklagen, voldoende klagen.
305 *weende,* bedorven lezing; het Nd. heeft ‘brente’.

Mocht ic haer helpen draghen
Den iammerlyken rouwe
Die sy int herte draghet,
Die alder liefste vrouwe!

Ghaet in sondaghe, maghet ionck,
Dat is een goet beghin.
+Hebdi enen dach begonnen,
Hi brocht den anderen in. +b ij r°

In sondach moet ic alden dach
Harde onledich wesen,
Als mijn alder liefste lief
Is vander doot verresen.

Hoe dat ic hem nuttelic[330]
In mijnre sielen mocht ontfaen,
Ende beteren alle mijn sonden
Die ick dese weeke heb misdaen.

So blijft te gode, maghet ionc,[334]
God neme u in sijn behoede,
Want daer en is bagijn in alt co*n*vent
Van dusdanighe moede.[337]

Totten alder liefsten gode
Sy die maghet liet;
Haer lieve camer suster
Droeflic van haer schiet.

330 *nuttelic,* wsch. een bedorven lezing; het Nd. heeft ‘eirwerdichlichen’.
334 *blijft te gode,* wees Gode bevolen.
337 *moede,* gezindheid.

+Daer bleef dat arm baghijnken
Wel seven iaer lanck, +[b ij v^{o}]
Dat sy van aertsche dinghen
En at noch en dranck.

Die suster ghinc ter cameren,
Tot gode hadde si haer bewant.[347]
Den soeten ihesum marien soen
Die si daer binnen vant.

Hi seide: god groet u, maget ionc,
Ic ben der minnen bode.
Tot u ben ic al hier ghesant
Vanden lieven gode

Dat ghi u bereyt, maghet ionck,
En*de* ontfanct dat duerbaer cleet
Dat ihesus marien zone
U altoes heeft bereet.

Ick en wil van ihesus have niet,
Ick wil wesen sijns ghenoot.
Hi was soe arm gheboren
Ende ellendich tot in sijn doot.

+Ontfaet dat, goede baghijnken,
Dat ihesus u wil gheven. +[b iij r^{o}]
Ghi moecht wel ewelic
In groter rusten leven.

347 *bewant,* gewend, gekeerd.

Och lacy, hi en hadde ruste niet
Daer hi hinc al bloot;
Hij was arm en willeloes
Ende bleef van minne doot.

Ontfanct dat, arm bagijnken,
Dat over schone iuweel.
Ihesus wil hem vermeyen ghaen
Met u in sijn prieel.

Ic en wil van sijnre have niet.
Al is heer ihesus also rijcke,
Ic wil sijn arm ende willeloes,
Ende ic wil bliven sijns ghelyke.

Soe sal ick claghen sijnre moeder
Over sijn hertelick lief,
Dat ghi van synre haven
+En begheert ymmer niet.

+[b iij v^{o}]

En geeft [g]hij mij dan ghenen troest,
Ick sal mi selven wreken;
Ic sal u dan soe doen minnen
Dat uwe herte sal breken.

Moch[t] ick heer ihesus minnen
Ende hy mi gaeve dan dije macht,
So had ick dan mijn liden groot
Tot een salich eynde bracht.

Ioncfrou, ghi sijt van haven arm
Ende alle dinck of gheghaen.
Quaem die soete ihesus tot u,
Waer mede soudi hem ontfaen?

Quaem die soete ihesus tot mij

Mijn herte soude syn woninghe sijn.

Wat soudi hem gheven meer,
Wel arme baghijnken?
Hi is een coninc ende heer
+Ende alle dinck is sijn.

+[b iiij r^{o}]

Waren die oghen in mijn hoeft
Der sonnen claer ghelijck,
Si souden hem lichten waer hi ginck,
Den waerden coninck rijc.

Wat soudi hem gheven meer,
Wel arme baghijnken?
Hi is een coninck ende heer,
Ende alle dinc is sijn.

Waren die vlechten op mijn hooft
Pellen ende duer ghereide,[410]
Ick soudese onder sijn voeten spreyen
Dat hi daer over trede.

410 *pellen,* kostbaar kleed, statiekleed; *duer,* kostbaar; *ghereide,* sieraad.

Wat soudi hem gheven meer,
Wel arme baggijnken?
Het is een coninck ende heer
Ende alle dinck dat is sijn.

Waren mijn handen een tafelbaert[417]
Van saphiren ende dueren robbijn,
+Ende alle mijn vinger scraghen,
Dat soude sijn tafel sijn. +[b iiij v^{o}]

Wat soudi hem gheven meer,
Wel arme baghijnken?
Hi is een coninck ende een heer
Ende alle dinck is sijn.

Waer mijn hooft van goude
Ende mijns herten bloet ware wijn,
Ick soudet ghaerne schencken,
Mocht ic des waerdich sijn.

Nu bereijt u soe haestelick
Ghi sult met mi varen
In dat rijcke daer ick wone
Met menigher enghelen scaren.

Die godheit wordt daer openbaer,
Ter middernacht die camer scheen
Ghelijc der sonnen claer.

417 *tafelbaert,* misschien is een speelbord, een schaakbord bedoeld.

Die baghijnen quamen alle,
Die clocken ginghen clincken;
+Si begonste[n] doer die min van gode
Den lof van maria te singhen. +[b v r^{o}]

Nu ludet alle blidelick
Des soeten ihesus schelle.
Heer ihesus helt hier boven[442]
Ende die engelen alle.

Doe quam die meestersse
Ten eynde van seven iaren.
Hier was een arm bagijnken,
Waer mach dat sijn ghewaren?

Doe seide haer camer susterkijn:
Te gode dat icse liet,
Ic en sach dat arm baghijnken
In seven iaren niet.

Si ghinc ter cameren haestelick;[452]
Daer vant sij in alleyne
Den soeten ihesum marien zone,
Ene oec die maghet reine.

Si seyde: god gruet u, maghet ionck.
+Hoe staet met uwen leven,
Dat ghij-den schoene baghijn hof
Hebt seven iaer begeven?[459] +[b v v^{o}]

442 *helt,* is, bevindt zich; *helden* is een oostmnl. vorm naast *houden*.
452 *Si,* t.w. de ‘meestersse’.
459 *Hebt begeven,* weggeweest zijt uit.

Si seide: ic sach ter warelt sint[460]
Noyt sterffelic creature.
Ioncfrou, ghi seght van seven iaer:
Ten dunct mij nyet een ure.

Sendet uut haestelick
Eenen bode ghetrouwe
Totter liever moeder mijn,
En*de* troeste die edel vrouwe.

Die bode ghetrouwe voer te hant[468]
En*de* brocht der moeder salighe mare,
Dat haer lieve dochter
Ten eewighen leven ware.

Nu claghe ick gode mijn liden groot
Ende mijns herten toren,[473]
Dat ick alle minen tijt
Aldus doeflic hebbe verloren.

Mi en siet ter werelt nimmermeer
[+]Enich mensche blide,
Ick en sije die lieve dochter myn[478] [+][b vj r^{o}]
Des daghes tot enigher tide.[479]

Mocht icse eenwerf scouwen,
Die ick an mijnre herten dro[e]ch,
Ende si voer mi bade,
Soe hadt ick goets ghenoech.

460 *sint,* sindsdien, in al die tijd.
468 *te hant,* terstond.
473 *toren,* verdriet.
478 *Ick en sije,* als ik niet zie.
479 *Des daghes,* in mijn leven.

S[i]nte gregorius seijt voerwaer,
Ende heeft openbaer bescreven
Dat die moeder ende dochter
Beide sijn ten ewighen leven.

Die goede sinte gregorius
Die gheeft aflaet voerwaer

Vier M. daghen ende C. iaer

Gode ende der maghet ter eren
Ende al sijn veghevier quijt,
Die dit int herte heeft
Des daechs tot enigher tijt.
Nu maect ons god van sonden quijt.[495]

AMEN

+[*houtsnede*]

+[b vj v^{o}]

495 *maect,* make.

Bijlagen

I. Bibliografie

Van de vele drukken die er van het *Bagijnken van Parijs* ongetwijfeld bestaan moeten hebben, zijn er slechts zeer weinige bewaard, en deze elk slechts in een enkel exemplaar[1]. De Nederlandse tekst is overgeleverd in één incunabel, één 16de-eeuwse en twee 17de-eeuwse drukken. Wij geven hiervan de navolgende beschrijvingen:

A. Baghyken van || parys || [*houtsnede*: *een gekroonde figuur op een troon, met een scepter in de hand*].

Boven de **y** van *Baghyken* is een streepje met de pen aangebracht ter aanduiding van de verkorting. In klein 8°, 14 bladen, ongepagineerd, het eerste vel zonder signatuur (8 bladen), het tweede (zes bladen) alleen met de signatuur **bij**. De houtsnede van de titel is op de laatste pagina herhaald. Geen custoden. 19 of 20 regels op een bladzijde; alle beginkapitalen der verzen gerubriceerd. Zonder plaats, jaartal of drukkersmerk; vermoedelijk gedrukt door C h r . S n e l l a e r t te D e l f t , omstreeks 1490 (zie CAMPBELL, *Annales,* n° 215; *Gesamtkatalog der Wiegendrücke* dl. 3, blz. 593, n° 3765.).

Het enig bekende exemplaar berust in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage.

B. Dat Beghijncken van Parijs (gevolgd door den dietschen Cathoen). Antwerpen, Jan van Ghelen.

Zie NIJHOFF-KRONENBERG III, Inl., n° 090. Een nauwkeurige beschrijving is niet mogelijk, daar het enig bekende exemplaar berust in de bibliotheek van de hertog van Arenberg (Nord-kirchen), die niet toegankelijk is.

1 Het boekje staat op de index van de bisschop van Antwerpen van 16 April 1621 (MONE, *Uebers*. 17).

C. Baghijnken || van Parijs. || Dock is hier by ghedaen die wyse leeringe || die Catho zijnen Sonen leerde. || [houtsnede] || T'Hantvverpen. || By Hieronymus Verdussen / op onser lieuer Vrouwen || Kerckhof / in de X. Gheboden. 1605. Klein 8°, 16 bladen, ongepagineerd, gothische letter.

(Beschrijving volgens Serrure in zijn uitgave, p. VIII, naar het toenmaals in zijn bezit zijnde unieke exemplaar. Waar dit gebleven is, is niet bekend; in zijn Catalogus (Brussel 1872) komt het niet voor en het berust niet in een der Belgische bibliotheken[1]. De houtsnede beschrijft hij aldus: 'Het titelblad is versierd met eene houtsnede verbeeldende een begijntjen zittende by eenen boom op hare kniën. Aen haer verschijnt, in eenen strael van licht en met eene doorne kroon omringd, het kindeken Jesus, hetwelk den wereldbol draegt.' Niet vermeld in *Bibliotheca Belgica*).

D. Baghijnken van Parijs, noch is hier by ghedaen die wijse Leeringe, die Catho zijnen Sone leerde. t'Antwerpen, vy Pauwels Stroobant, inde Cammerstraet, inden witten Hasewint. In 12°, 12 bladen.

(Beschrijving als voren. 'De titelplaet is eene nabootsing van die welke op den druk van 1605 voorkomt'. Volgens Serrure gedrukt 'omtrent het jaer 1660; want ouder ziet het er niet uit'. Waar zijn ex. gebleven is, is niet bekend; de Kon. Bibliotheek te Brussel bezit een tweede ex. Niet in *Bibliotheca Belgica*).

Van de nederduitse tekst zijn vier handschriften bekend en drie drukken. In de stadsbibliotheek van Hamburg bevindt zich een hs., afkomstig uit het Hamburgse begijnhof en geschreven in het begin van de 16de eeuw. De Lübeckse stadsbibliotheek

1 Volgens vriendelijke mededeling van de HH. Dr. Apers te Gent en M. Hoc te Brussel.

bezit twee hss. uit de 15de eeuw, die nog niet onderzocht zijn. In een Oldenburgs gebedenboek, waarin stukken uit verschillende tijd zijn bijeengebonden, komt een vrij sterk vervormde tekst voor, die uitgegeven is door A. LÜBBEN in zijn *Mittelniederdeutsche Gedichte* (1868), p. 1-17 (zie W. STAMMLER, *Die deutsche Literatur des Mittelalters, Verfasserlexikon* I, 183).

De drukken zijn:

Van dem begyn*de*chyn || van Parijs || [houtsnede].

Zonder plaats en jaar. 10 bl. 4°. Op bl. 10 v° het drukkersmerk van Heinrich von Neuss, die het omstreeks 1510 gedrukt moet hebben (BORCHLING-CLAUSSEN, *Niederd. Bibliographie* n° 479). Slechts twee volledige exemplaren zijn bewaard.

Van dem begyn || gyn van parisz || [houtsnede].

10 ongepagineerde bl. 4°. Op bl. 10 r°: **Gedruckt tzo Coellen vy dem Eygelsteyn** d.i. bij Heinrich von Neuss, omstreeks 1512 (a.w., n° 510).

Naar deze druk werd de tekst uitgegeven door O. SCHADE, *Geistliche Gedichte des XIV. und XV. jarhunderts vom Niderrhein* (1854), p. 333-356.

Een derde Keulse druk, die eveneens uit het eerste kwart van de 16de eeuw moet dateren, trof ik aan in een veilingcatalogus van het Internationaal Antiquariaat te Amsterdam; veiling van 21-23 Maart 1938, waar hij onder n° 1062 aldus beschreven staat:

Eyn schoen kürtzwylich lesen van dem Beghyngin von Parisz (Köln) Anth. Keyser. 4°.

'Avec belle gravure de titre, grav. s. bois dans le texte et grande marque d'imprimeur'.

Waar dit exemplaar gebleven is, kon het Int. Antiquariaat mij niet mededelen.

II. Tekstkritiek en nadere toelichtingen

Zoals in de Inleiding is uiteengezet, is de overlevering van de tekst vrij gebrekkig en moest van het samenstellen van een geheel kritische tekst worden afgezien. Met behulp van de nederduitse teksten kon de lezing op enkele plaatsen verbeterd worden; hiervan volgt nu de verantwoording, waarbij tevens enkele nadere toelichtingen worden gegeven. Met SG wordt aangeduid de tekst die door O. SCHADE in de bundel *Geistliche Gedichte des XIV. und XV. jarhunderts vom Niderrhein* in 1854 werd uitgegeven; met L die welke A. LÜBBEN in zijn *Mittelniederdeutsche Gedichte* (1868) heeft meegedeeld.

11 *doer haer edelheit,* SG beter: 'durch die liefde van goede' (God); L: 'bat eer vmme de godes hulde, dat se se doer er edelheit saen'.

Na vs. 48 ontbreekt een strofe; in SG zijn daarvan twee regels overgebleven:

> Und besie dich in den spiegel blank
> ----------
> und lai**z** faren so sware gedank

Bij L ontbreekt deze strofe ook geheel.

72 Merkwaardig is het rijm *siele - prielen*; er zijn mij geen andere plaatsen bekend van *priel* met *ī* voor priëel (vgl. trouwens in onze tekst vs. 372, met *prieel*). Het Nd. heeft *sele / priele* bij SG, *zele/proyele* bij L. Dit zou pleiten voor prioriteit van de nd. tekst.

Na regel 87 ontbreekt een vs., rijmende op *lief*. SG heeft:

> und zo hangen plach manigen dief

Ook de volgende strofe is onvolledig; SG is eveneens corrupt.

93 Vgl. bij SG:

> und dat men im unwerdenkliche
> den rok ui**z** allen sinen wonden zoich.

Voor III ontbreekt een vers; SG heeft:

> Maria sin lieve moeder gaf im zer noit
> al umb sinen lif ein doichelgin.

117 *choer* rijmt niet op *groot* van vs. 115. Deze regels zijn blijkbaar een latere wijziging; SG heeft op deze plaats:

> Moichte ich ir nu helfen dragen
> ir bedroefelich liden groit
> mit reuwen mit schreien und mit clagen,
> soe enhedde ich ghein noit.

waarmee ook L ongeveer overeenkomt.

Vs. 122 is een latere toevoeging; 123-126 vormen een normale strofe: - *heren* in vs. 124 moet wsch. *herten* zijn; SG heeft:

> Ich drage den slu**z**el van dem schate
> mins herzens lief alle bloi**z**

en ook L heeft ‘myns herten’.

132 Enigszins corrupt; SG heeft:

> dairaf steit mir min moit.

134 *hoet* hersteld, evenals in C.

148 *ic bidde u* ingevoegd, in overeenstemming met SG.
Na vs. 160 ontbreken twee regels; SG heeft:

> Soe doe af den swarzen hoeken dan
> und umb die liefde van goede
> soe doe desen harden grauwen rok an
> und dairzo haet godes geboede.

Vs. 174 en 175 staan in de tekst in omgekeerde volgorde; 174 is wsch. corrupt.

Aan het begin van vs. 177 is blijkbaar uitgevallen: ‘si sprack’ (SG: ‘Sie spraich’). Voor *bevaen* heeft de tekst *bewaen*.

198 *den soon* ingevoegd volgens SG. In overeenstemming daarmee moet in vs. 200 gelezen worden: ‘Dat hi haer troester sy’; vgl. de volgende strofe.

209 Deze regel is wsch. corrupt; SG heeft:

> Der sondach is nu verleden
> ind der maendach komet hernae

Vs. 242 is een latere invoeging.

245 *valsche* ingevoegd volgens SG (in 243 moet het wsch. geschrapt worden).

284 *Die:* de tekst heeft *Want die*

Vs. 286-293 zijn ten dele corrupt. SG heeft (wsch. ook niet geheel correct):

> Mit saichter selen bleif hei doit
> und mit blodigen ougen.
> ser durchwont was im sin heuft.
> ich beclage sin minlich liden.
>
> Mit bedroefdem herzen dat hei schre
> ind mit roifendem munde.
> sin dornencrone duit mir soe we
> ind ouch sins herzen wonden.

In L is deze passage sterk uitgebreid.

307 *vloet*; de tekst heeft *bloet*.

315/317 *wesen/vreden,* een assonerend rijm; evenzo bij SG; L heeft voor 315 ‘bin ik vnledich mede’.

347 *hadde*; de tekst heeft *haddē*.

350 *maget*; de tekst heeft *magec*.

366 *hadde ruste*; de tekst heeft *hadder ruster* (vgl. SG: hei enhadde der rasten niet).

Vs. 371 staat in de tekst op de plaats van vs. 374.

Vs. 380 staat in de tekst dubbel. De lezingen van deze strofen lopen nogal uiteen. SG heeft:

> ‘Junkfrauwe, ich enkan gheinen troist gewinnen,
> ich sal mich selver wrechen,
> ich sal dich alsoe sere doin minnen
> dat dir din herze sal breichen.’

Bij Lübben, *Mittelniederd. Gedichte,* leest men (vs. 401 vg):

> Ik wilt syner moder klaghen
> de archeyt, di he my bedet,
> men to ghenen daghen
> en wil ik syner haven nicht.
> Trost ze my neet van bynnen,
> ik wil my zulven wreken;
> ik wil en doen also mynnen,
> syn herte scal eme tobreken.

383 *ghij*: de tekst heeft *hij,* maar alleen *ghij* geeft hier een goede zin; *ghenen*; de tekst heeft *gheuen*.

391 *haven*; de tekst heeft *wille*. Geëmendeerd naar SG. L heeft ook *willen*.

397-400 Deze strofe en de volgende tot vs. 425 om de andere hebben een ander rijmschema: het eerste en derde vs. rijmen, in plaats van het tweede en vierde.

410-412 Het rijm is onzuiver, ook bij SG (*gewant / gank*); L heeft *ghewaden / trade*.

416 *sijn*; de tekst heeft *fijn*.

417 *tafelbaert*; de tekst heeft *tatelbaert*.

418 Dit vers staat in de tekst op de plaats van 415; het luidt daar; ‘Saphiren ende van dueren robbijn’.

428 *ic;* de tekst heeft *icx,* waarin de genitief -*s* overbodig is, omdat *des* volgt.

429 vg. De wending die het gedicht hier neemt met het spreken van Christus is zó plotseling dat men welhaast moet aannemen dat er iets ontbreekt. Toch zijn zulke plotselinge wendingen in de volksliederen heel gewoon, en in verband met vs. 463 is zij ook hier wel begrijpelijk: voor het begijntje in haar mystieke extase bestaat er geen tijd meer, en de tegenwoordigheid van Christus doet zich plotseling aan haar voor, zonder overgang uit haar voorafgaand stadium van verdieping in Zijn lijden. Ook bij SG en L is de verspringing even plotseling; na vs. 432 volgt bij SG echter nog:

> Ich enwil niet lenger beiden schoine,
> du bis mir in der lieve so getruwe.
> ich sal dir upsezen ein gulden crone,
> min allerliefste vrauwe.

en bij L:

> dat scal zin iw loen;
> gy syt my so ghetruwe,
> ik scal iw sulven spannen eyn croen,
> min alre leveste vrouwe.

446. Aan het begin is misschien uitgevallen ‘Si sprac:’, althans dit staat wel bij SG. Maar in de volksliedtrant kan dit ook wegblijven.

467. Dit vs. staat in de tekst na 468.

479 *tide*; de tekst heeft *tijt,* dat wij ter wille van het rijm gewijzigd hebben.

484 vg. Deze epiloog ontbreekt in de druk van 1605, maar hij

moet toch wel als oorspronkelijk beschouwd worden, daar ook alle nd. teksten hem hebben. De naam van St. Gregorius wordt blijkbaar alleen genoemd om autoriteit aan het verhaal te geven; reeds Schade moest berichten dat hij noch bij Gregorius de Grote noch bij Gregorius van Tours iets had kunnen vinden dat er betrekking op had, en ook wij hebben bij een onderzoek mede van de middelnederlandse vertaling van de bekende *Dyalogus* (*Dialogorum de vita et miraculis patrum italicorum et de eternitate animae* libri IV) waaraan zovele exempelen ontleend zijn, niets kunnen vinden. Het was trouwens a priori onwaarschijnlijk dat het mystieke motief van ons verhaal bij deze oude schrijvers zou voorkomen.

490. In deze regel zijn twee verzen samengetrokken; SG heeft:

> vier dusent dach aflai**z**
> ind dairzo hundert jair.

Hierna laten wij nog de voornaamste varianten volgen uit de Antwerpse druk van 1605, die Serrure heeft uitgegeven.

	Incunabel		***Serrure***
3	wes	3	wat
10	door haer houde	10	ha er door houde
36	Nimmermeer in hoghen	36	Nimmermeer ghedooghen
40	ghedueren	40	dueren
47	iuwelen	47	iuweel
60	totter doot	60	tot in sijn doot
69	papen	69	priesters
71	meyden gaen	71	vermeyen gaen

77	verladen	77	gheladen
81	sijn	81	wesen
91	Dat	93	Dwelck
94	lam	96	lammeken
100	mijn lijf	102	myn lief (*een zinstorende fout!*)
106	in uwer noot	108	in gheender noot
109	Doemen	111	Daermen
112	Daer	115	Want
117	der enghelen choer	120	der engelen schoot (*rijm hersteld*)
132	Daer om staet mi	138	Daer van staet
137	mynt	143	bemint
139	moet	145	sal
140	scheiden	146	scheeden (*rijm hersteld*)
142	in vreden	148	te vreden
143	ioncfrou	149	dochter
164	datse	172	dat hy
168	Een camer suster	176	Een arm suster
169	beden	177	bidden
180	of ghespinnen	188	oft spinnen
184	moet	192	wilt
185	liet	193	stelde
207	te wercken ghoet	215	te wercken
218	weelick	226	deerlijck
219	Daermen	227	Datmen
223	Hebdi	232	Haddy
233	voer hem liden	241	hem helpen liden
239	Hebdi	247	Haddy
246	vercoft	254	vercocht
257	voer wijn	265	in wijn

265	in knyen ghebeden	273	in zijnen ghebeden
285	worde	293	werde
290	bleef si staen	298	bleef hy doot
293	sijn weelic misweynde	301	sijn deerlijck miswonde
296	suchten doet mi wee	304	suchten
297	weelick	305	deerlyck
302	En can volclaghen	310	Ick en can claghen
303	over welick	311	over deerlijck
305	Of haer dat herte weynde	313	Och! dat haer herte weende
312	Hebdi	320	Haddy
316	moeder sijn	323	moeder mijn
324	Hebdi	332	Haddy
343	iaer	351	iaren
344	dinghen	352	spijsen
346	die suster	354	die suyvere
347	Tot gode hadden si haer bewant	355	Tot Godt si haer bewant
349	Die si daer binnen vant	357	Die sy seer beminde/sy vant
353	lieven gode	361	hooghen Gode
357	altoes	365	altijt
358	have	366	gaven
362	Ontfaet dat goede	370	Ontfanckt o goede
366	lacy; - hadder ruster	374	lacen; - hadden te rusten
370	dat	378	dan
383	geeft hi	390	gheefdy
385	u dan soe doen	392	u doen
390	bracht	397	ghebracht

404	waerden coninck rijck	413	waerdighen coninck (*rijm ontbr.*)
410	Pellen; - duer ghereide	419	Peerlen; - dierbaer ghereyen
412	trede	421	trade vroech ende spade
415	Het is	424	Hy is
425	van goude	434	goudijn
428	icx des	437	ick des
432	menigher enghelen	441	menichte der enghelen
433	wordt	442	wert
437	clincken	447	alle clincken
442	helt	452	is
447	mach dat	457	machse
453	sy in alleyne	463	sy haer alleyne
457	staet	467	staghet
464	Sendet wt	474	Seyndet nu
467	troeste	477	troestse
473	Ende mijns herten toren	483	Ende prijsen herten toren
483	hadt ick	493	hadde ick